

ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไปพบทันตแพทย์ในคนไทยวัยผู้ใหญ่ที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Prevalence and Factors Related to Dental Visits among Thai Adults at a University Hospital During Pandemic of Coronavirus Disease 2019

ภวิกา เสริมศักดิ์¹, อานนท์ วรยิ่งยง¹, ธนะภูมิ รัตนานูปงศ์¹

Pavika Searmsak¹, Arnond Vorayingyong¹, Thanapoom Rattananupong¹

¹สาขาวิชาการวิจัยและการจัดการด้านสุขภาพ ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Health Research and Management Program, Department of Preventive and Social Medicine, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

บทคัดย่อ

การไปพบทันตแพทย์เป็นประจำเป็นสิ่งสำคัญ การรักษาโรคแต่เนิ่น ๆ จะเป็นการป้องกันความเสียหายที่ยากต่อการแก้ไข การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในประเทศไทยส่งผลต่อการไปพบทันตแพทย์ของผู้ป่วยหรือไม่เป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่ง การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบตัดขวาง ทำการเก็บข้อมูลอาสาสมัครผู้มารับบริการที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ที่มีเชื้อชาติและสัญชาติไทย อายุระหว่าง 20–59 ปี โดยใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยคำถาม 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ทักษะคิดและความรู้ด้านสุขภาพช่องปาก การรับรู้ปัญหาสุขภาพของตนเอง และการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยสถิติการถดถอยแบบลอจิสติกเชิงพหุคูณ ข้อมูลจากผู้มารับบริการ 378 คน พบว่า ความชุกของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ที่ร้อยละ 46.0 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ ทักษะคิดและความรู้ด้านสุขภาพช่องปาก และปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์ โดยกลุ่มที่เห็นว่าการไปตรวจฟันและขูดหินปูน/ขูดหินน้ำลายมีความสำคัญมีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 2.38 เท่า (95% CI = 1.19, 4.73) ของกลุ่มที่เห็นว่าไม่สำคัญ กลุ่มที่มีความกังวลหรือความกลัวต่อการไปพบทันตแพทย์มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 0.52 เท่า (95% CI = 0.29, 0.92) ของกลุ่มที่ไม่มีกังวลหรือความกลัว กลุ่มที่ต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 0.35 เท่า (95% CI = 0.21, 0.60) ของกลุ่มที่ไม่ต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัด กลุ่มที่มีปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 2.70 เท่า (95% CI = 1.66, 4.38) ของกลุ่มที่ไม่มีปัญหาในช่องปาก สรุปได้ว่า ความชุกของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ที่ร้อยละ 46.0 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ ทักษะคิดและความรู้ด้านสุขภาพช่องปาก และปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์

คำสำคัญ: การไปพบทันตแพทย์, การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019, คนไทยวัยผู้ใหญ่, โรงพยาบาลมหาวิทยาลัย

Abstract

Regular dental visits is important. Early treating disease prevents damage that is difficult to reverse. Whether the pandemic of coronavirus disease 2019 in Thailand affects dental visits or not, is of great interest. The purpose of this study is to detect the prevalence and related factors of dental visits during pandemic of coronavirus disease 2019. This study was a cross-sectional descriptive study. Data were collected from volunteers who received services at a university hospital, were of Thai race and nationality, and aged between 20-59 years. Using a questionnaire consisting of 4 sections of questions: general information, attitudes and knowledge about oral health, awareness of one's own health problems and dental visits during the pandemic of coronavirus disease 2019. Data were analyzed using descriptive statistics. Related factors were analyzed using multiple logistic regression. Data collected from 378 service recipients, revealed that the prevalence of dental visits during pandemic of coronavirus disease 2019 was 46.0 percent. Related factors were attitudes and oral health knowledge and oral problems that were necessary to receive dental treatment. The group considering that going for a dental check-up and scaling is important was 2.38 times more likely to have dental visits during the pandemic of coronavirus disease 2019 compared to the group reflecting that it is not important (95% CI = 1.19, 4.73). The group which worried about or scared of having dental visits was 0.52 times less likely to have dental visits during the pandemic of coronavirus disease 2019 compared to the group with no worries or fears (95% CI = 0.29, 0.92). The group which wanted to cancel or postpone a dental appointment was 0.35 times less likely to have dental visits during the pandemic of coronavirus disease 2019 compared to the group which did not want to (95% CI = 0.21, 0.60). The group with oral problems that needed dental treatment was 2.70 times more likely to have dental visits during the pandemic of coronavirus disease 2019 compared to the group with no oral problems (95% CI = 1.66, 4.38). In conclusion, the prevalence of dental visits during pandemic of coronavirus disease 2019 was 46.0 percent. Related factors were attitudes and oral health knowledge and oral problems that were necessary to receive dental treatment.

Keywords: Dental visits, Pandemic of coronavirus disease 2019, Thai adults, University hospital

Received date: Aug 19, 2024

Revised date: Nov 1, 2024

Accepted date: Nov 11, 2024

Doi:

ติดต่อเกี่ยวกับบทความ:

ภาวิกา เสริมศักดิ์ ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคาร ออร์ ชั้น 19 เลขที่ 1873 ถนนพระราม 4 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 02-252-7864 อีเมล pavika.sea@gmail.com

Correspondence to:

Pavika Searmsak, Department of Preventive and Social Medicine, Faculty of Medicine, Chulalongkorn University, Aor Por Ror Building, 19th floor, 1873 Rama IV Road, Pathumwan, Pathumwan, Bangkok, 10330 Thailand. Tel: 02-252-7864 E-mail: pavika.sea@gmail.com

บทนำ

ประชาชนไทยควรตระหนักถึงการดูแลสุขภาพช่องปากด้วยตนเองและไปพบทันตแพทย์เป็นประจำทุก 6 เดือน การพบทันตแพทย์เป็นประจำจะมีการตรวจพบรอยโรคและความผิดปกติตั้งแต่แรกเริ่ม หากได้รับการรักษาโรคแต่เนิ่น ๆ ทำให้กระบวนการรักษาไม่ยุ่งยาก ประหยัดค่าใช้จ่าย ลดระยะเวลาในการรักษา ลด

ความเจ็บปวดทรมานที่เกิดจากโรคหรือการรักษา และยังป้องกันความเสียหายที่แก้ไขได้ยากอีกด้วย

ในต่างประเทศมีหลายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการไปพบทันตแพทย์ การศึกษาในกลุ่มตัวอย่างอายุ 20-69 ปี ที่ประเทศเดนมาร์ก พบว่า ร้อยละ 61 มีการไปพบทันตแพทย์เป็นประจำ โดย

อธิบายจากตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ ถิ่นที่อยู่อาศัย เพศ อายุ การรับรู้สถานะทางทันตสุขภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ พื้นเพทางสังคม และการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาทางด้านจิตใจ¹ ส่วนในประเทศไทยจากรายงานผลการสำรวจสถานะสุขภาพช่องปากแห่งชาติ ครั้งที่ 8 ประเทศไทย พ.ศ. 2560 ของสำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัยในกลุ่มวัยทำงาน อายุ 35-44 ปี พบว่า ร้อยละ 42.3 ของกลุ่มวัยทำงานเคยไปพบทันตแพทย์โดยเฉลี่ยคนละ 1.8 ครั้ง²

ในปี พ.ศ. 2562 เริ่มมีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ประเทศจีน หลังจากนั้นเกิดการระบาดใหญ่เป็นวงกว้างไปทั่วโลก สำหรับประเทศไทย เริ่มมีการแพร่ระบาดของโรคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 มีจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่อย่างต่อเนื่อง มีการปิดสถานที่ต่าง ๆ มีการเฝ้าระวังโรค มีการให้ประชาชนสวมหน้ากาก ล้างมือ และมีการเว้นระยะห่างทางสังคม กระทรวงสาธารณสุขได้มีกลยุทธ์ในการรับมือการแพร่ระบาดของโรคหลายด้าน เช่น การกักตัว เป็นต้น³ จากการศึกษาในต่างประเทศพบว่า การระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลต่อการเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์โดยเฉพาะการเลื่อนนัดตรวจช่องปาก⁴ โดยผู้ที่อาศัยในเมืองมีการเลื่อนนัดมากกว่าในชนบท⁵ การศึกษาของ Sari และคณะพบว่า ผู้ป่วยที่มีความกลัวการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในระดับสูงให้ความสนใจต่อสุขภาพช่องปากของตนเองเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมีอาการหรือปัญหาในช่องปาก แต่ยังคงเลที่จะไปพบทันตแพทย์ เนื่องจากมีความกังวลเกี่ยวกับการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019⁶

ในการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพ เช่น การใช้บริการทางสุขภาพ วิธีหนึ่ง คือ การนำทฤษฎีพฤติกรรมการใช้บริการสุขภาพจากการศึกษาของ Andersen มาใช้โดยดูปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ คุณลักษณะชักนำให้เกิดโรค (predisposing characteristics) ปัจจัยเอื้อ (enabling resources) และปัจจัยความต้องการ (need) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสุขภาพ⁷ จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบของ Hajek และคณะ เกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไปรับบริการทางทันตกรรมของวัยผู้ใหญ่ โดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมการใช้บริการสุขภาพของ Andersen พบว่ามีหลายการศึกษาที่รายงานว่าคุณลักษณะชักนำให้เกิดโรคมีความสัมพันธ์กับการไปรับบริการทางทันตกรรม ได้แก่ อายุ เพศ และการศึกษา ส่วนปัจจัยเอื้อ เช่น รายได้ เป็นต้น และปัจจัยความต้องการพบว่า ปัญหาสุขภาพช่องปากมีความเกี่ยวข้องกับการไปรับบริการทางทันตกรรมที่เพิ่มขึ้น การศึกษาการไปรับบริการทางทันตกรรมในช่วงของการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม⁸ ดังนั้นจึงมีคำถามการวิจัยว่าในช่วงการ

ระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะส่งผลอย่างไรต่อการไปพบทันตแพทย์ของผู้ป่วย และมีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริมดูแลผู้ป่วยเกี่ยวกับการไปพบทันตแพทย์ต่อไปในอนาคต

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

วัสดุและวิธีการ

รูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบตัดขวาง (cross-sectional descriptive study) มีการลงนามในเอกสารแสดงความยินยอมสำหรับอาสาสมัคร โดยเก็บข้อมูลจากผู้มารับบริการในโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ที่มีอายุระหว่าง 20-59 ปี มีเกณฑ์คัดเลือก คือ ผู้ที่มีเชื้อชาติและสัญชาติไทยอายุระหว่าง 20-59 ปี มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่พร้อมจะร่วมทำแบบสอบถามได้ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (convenience sampling) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเอง ประกอบด้วยคำถาม 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปทัศนคติและความรู้ด้านสุขภาพช่องปาก การรับรู้ปัญหาสุขภาพของตนเอง และการไปพบทันตแพทย์ในช่วงปี พ.ศ. 2564 ซึ่งมีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และนำมาแยกตามองค์ประกอบปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการสุขภาพตามการศึกษาของ Andersen ได้เป็น คุณลักษณะชักนำให้เกิดโรค ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย อาชีพหลัก และทัศนคติและความรู้ด้านสุขภาพช่องปาก ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ สวัสดิการสุขภาพและรายได้เฉลี่ย และปัจจัยความต้องการ ได้แก่ การรับรู้ปัญหาสุขภาพของตนเอง

แบบสอบถามมีการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ได้เท่ากับ 0.76 ดำเนินการเก็บข้อมูลในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม พ.ศ. 2565 ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา เช่น ความชุกของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นำเสนอเป็นจำนวนและร้อยละ การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ใช้สถิติการถดถอยแบบลอจิสติกเชิงพหุคูณ (multiple logistic regression) โดยเลือกตัวแปรที่มีความสำคัญจากการ

ผลการศึกษา

อาสาสมัครเข้าร่วมงานวิจัยตอบแบบสอบถามจำนวน 378 คน ผลการศึกษาคุณลักษณะชักนำให้เกิดโรคพบว่าอาสาสมัครส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 271 คน (ร้อยละ 71.7) มีอายุอยู่ในช่วง 20-29 ปี มากที่สุดจำนวน 184 คน (ร้อยละ 48.7) มีสถานภาพโสด 278 คน (ร้อยละ 73.5) ระดับการศึกษาปริญญาตรี 241 คน (ร้อยละ 63.8) อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร 256 คน (ร้อยละ 67.9) อาชีพหลักเป็นพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน 121 คน (ร้อยละ 32.0) ส่วนปัจจัยทัศนคติและความรู้ด้านสุขภาพช่องปากพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าการไปตรวจฟันและขูดหินปูน/ขูดหินน้ำลายมีความสำคัญ 269 คน (ร้อยละ 71.2) มีความกังวลหรือความกลัวในการไปพบทันตแพทย์ 263 คน (ร้อยละ 69.6) และต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์ 202 คน (ร้อยละ 53.4) ดังแสดงในตารางที่ 1

ทบทวนวรรณกรรม และจากการวิเคราะห์สองตัวแปร (bivariate analysis) ที่มีค่า p -value น้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.25 มาวิเคราะห์ด้วยวิธี backward stepwise: likelihood ratio โดยมีเกณฑ์ตัวแปรคัดเข้าที่นัยสำคัญน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.05 และเกณฑ์ตัวแปรคัดออกที่นัยสำคัญมากกว่า 0.10 พร้อมทั้งมีการพิจารณาถึงตัวแปรต้นที่อาจจะมีความสัมพันธ์เชิงเส้นพหุ (multicollinearity) นำเสนอค่าอัตราส่วนออดส์ (odds ratio) และช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95 (95% confidence interval) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม IBM statistics SPSS version 29.0.1.0

การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองการพิจารณาจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขที่ 0193/65 วันที่รับรอง 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2565

ตารางที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะชักนำให้เกิดโรค (จำนวน 378 คน)

Table 1 Data of predisposing characteristics (n=378)

คุณลักษณะชักนำให้เกิดโรค	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	107	28.3
หญิง	271	71.7
อายุ (ปี)		
20-29	184	48.7
30-39	79	20.9
40-49	59	15.6
50-59	56	14.8
สถานภาพสมรส		
โสด	278	73.5
สมรส	92	24.4
ม่าย/หย่า	8	2.1
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	7	1.8
มัธยมศึกษา	37	9.8
ปวช.	12	3.2
ปวส./ปวท./อนุปริญญา	12	3.2
ปริญญาตรี	241	63.8
ปริญญาโท/สูงกว่า/อื่น ๆ	69	18.2
ที่อยู่อาศัย*		
กรุงเทพมหานคร	256	67.9
ต่างจังหวัด	121	32.1
อาชีพหลัก		
ว่างงาน	31	8.2
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	121	32.0

ตารางที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะชักนำให้เกิดโรค (จำนวน 378 คน) (ต่อ)

Table 1 Data of predisposing characteristics (n=378) (cont.)

คุณลักษณะชักนำให้เกิดโรค	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว	65	17.2
เกษตรกร	6	1.6
รับจ้างทั่วไป	17	4.5
นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา	72	19.0
ข้าราชการ/พนักงานราชการ/ลูกจ้างของรัฐ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	62	16.4
อื่น ๆ	4	1.1
ทัศนคติและความรู้ด้านสุขภาพช่องปาก		
ความสำคัญของการไปตรวจฟันและขูดหินปูน/ขูดหินน้ำลาย		
ไม่สำคัญ	60	15.9
ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	49	12.9
มีความสำคัญ	269	71.2
ความกังวลหรือความกลัวในการไปพบทันตแพทย์		
ไม่มี	115	30.4
มี	263	69.6
ความต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์		
ไม่ต้องการ	176	46.6
ต้องการ	202	53.4

* มีผู้ที่ไม่ตอบคำถามข้อนี้ 1 คน

จากการศึกษาปัจจัยเอื้อพบว่า จากกลุ่มตัวอย่าง 378 คน มีคำตอบที่มากที่สุดในแต่ละข้อดังนี้ สวัสดิการสุขภาพแบบสิทธิประกันสังคม/กองทุนทดแทน 154 คน (ร้อยละ 40.7) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001–30,000 บาท 120 คน (ร้อยละ 31.7) ดังแสดงในตารางที่ 2

จากการศึกษาปัจจัยความต้องการเกี่ยวกับการรับรู้ปัญหาสุขภาพของตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง 378 คน พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว 253 คน (ร้อยละ 66.9) และไม่มีปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์ 219 คน (ร้อยละ 57.9) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ข้อมูลปัจจัยเอื้อ (จำนวน 378 คน)

Table 2 Data of enabling resources (n=378)

ปัจจัยเอื้อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สวัสดิการสุขภาพ^o		
สิทธิ 30 บาท (บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า)	146	38.6
สิทธิประกันสังคม/กองทุนทดแทน	154	40.7
สิทธิข้าราชการ/ข้าราชการบำนาญ	53	14.0
รัฐวิสาหกิจ/หน่วยงานอิสระของรัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	8	2.1
ประกันสุขภาพกับบริษัทประกัน	69	18.3
สวัสดิการจัดโดยนายจ้าง	24	6.3
อื่น ๆ	12	3.2
รายได้ (เฉลี่ยต่อเดือน)		
ไม่มีรายได้	29	7.7
1-5,000 บาท	13	3.4
5001-15,000 บาท	85	22.5
15,001-30,000 บาท	120	31.7
30,001-50,000 บาท	88	23.3
≥50,001 บาท	43	11.4

^o ข้อนี้ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 3 ข้อมูลปัจจัยความต้องการ (จำนวน 378 คน)

Table 3 Data of need (n=378)

ปัจจัยความต้องการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การรับรู้ปัญหาสุขภาพของตนเอง		
โรคประจำตัวหรือโรคทางระบบที่แพทย์ระบุ		
ไม่ทราบ/ไม่เคยตรวจ	28	7.4
ไม่มีโรคประจำตัว	253	66.9
มีโรคประจำตัว	97	25.7
ปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์		
ไม่มี	219	57.9
มี	159	42.1

จากการศึกษา พบว่า อาสาสมัครไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 46.0

การวิเคราะห์ที่ใช้สถิติการถดถอยแบบลอจิสติกเชิงพหุคูณ พบว่า อาสาสมัครที่ตอบว่าการไปตรวจฟันและซูดหินปูน/ซูดหินน้ำลายมีความสำคัญมีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 2.38 เท่า (95% CI = 1.19, 4.73) เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ตอบว่าการไปตรวจฟันและซูดหินปูน/ซูดหินน้ำลายไม่สำคัญ กลุ่มที่มีความกังวลหรือความกลัวในการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์เป็น 0.52 เท่า (95% CI = 0.29, 0.92) เมื่อเทียบกับ

กลุ่มไม่มีความกังวลหรือความกลัวในการไปพบทันตแพทย์ในช่วงที่มีการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์เป็น 0.35 เท่า (95% CI = 0.21, 0.60) เมื่อเทียบกับกลุ่มไม่ต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และกลุ่มมีปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์เป็น 2.70 เท่า (95% CI = 1.66, 4.38) เมื่อเทียบกับกลุ่มไม่มีปัญหาในช่องปากในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Table 4 Related factors of dental visits during pandemic of coronavirus disease 2019

ปัจจัย	Crude OR (95% CI)	Adjusted OR (95% CI)
ความสำคัญของการไปตรวจฟันและซูดหินปูน/ซูดหินน้ำลาย (n=378)		
ไม่สำคัญ	1.00	1.00
ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	1.33 (0.59, 3.05)	1.28 (0.51, 3.21)
มีความสำคัญ	3.08 (1.65, 5.72)	2.38 (1.19, 4.73)*
ความกังวลหรือความกลัวในการไปพบทันตแพทย์ (n=378)		
ไม่มี	1.00	1.00
มี	0.34 (0.22, 0.54)	0.52 (0.29, 0.92)*
ความต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์ (n=378)		
ไม่ต้องการ	1.00	1.00
ต้องการ	0.27 (0.17, 0.41)	0.35 (0.21, 0.60)*
ปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์ (n=378)		
ไม่มี	1.00	1.00
มี	2.19 (1.45, 3.33)	2.70 (1.66, 4.38)*

OR = Odds ratio, 95% CI = 95% Confidence Interval, *มีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < 0.05)

การศึกษานี้พบว่า ความชุกของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงที่มีการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ที่ร้อยละ 46.0 สำหรับความชุกของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในต่างประเทศอยู่ที่ร้อยละ 11.9-86.1 ความชุกของการศึกษานี้สูงกว่าการศึกษาของบางประเทศ เช่น การศึกษาของ Madi และคณะในประเทศอินเดีย ซึ่งมีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 35.63⁹ การศึกษาของ Sari และคณะในประเทศตุรกีซึ่งมีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 11.9⁶ และการศึกษาของ Yuan และคณะในประเทศจีนซึ่งมีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 21¹⁰ ความชุกของการศึกษานี้ต่ำกว่าการศึกษาของบางประเทศ เช่น การศึกษาของ Hajek และคณะในประเทศเยอรมันซึ่งมีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 78⁴ การศึกษาของ Matsuyama และคณะในประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 86.1¹¹ การศึกษาของ Oshima และคณะในประเทศญี่ปุ่นมีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 71.5¹² และการศึกษาของ Lugo และคณะในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีความชุกอยู่ที่ร้อยละ 67.2¹³ ความแตกต่างของความชุกของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของงานวิจัยในแต่ละประเทศอาจเป็นผลจากสถานการณ์การระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มาตรการของสถานพยาบาล และการปิดสถานพยาบาล ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละประเทศ การศึกษาของบางประเทศใช้การสำรวจแบบออนไลน์ ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล และช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังอาจเป็นเพราะความแตกต่างของลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากเกณฑ์คัดเข้าคัดออกที่แตกต่างกัน รายละเอียดของข้อความที่แตกต่างกันในแต่ละงานวิจัย การถ่วงน้ำหนักทำให้เกิดอคติที่เกิดจากการลืม (recall bias) และปัจจัยในแต่ละบุคคลในช่วงที่มีการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

คุณลักษณะชักนำให้เกิดโรคจากการศึกษานี้พบว่า กลุ่มที่ตอบว่าการไปตรวจฟันและซูดหินปูน/ซูดหินน้ำลายมีความสำคัญมีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 2.38 เท่า (95% CI = 1.19, 4.73) เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ตอบว่าไม่สำคัญ ทั้งนี้การเล็งเห็นถึงความสำคัญของการไปตรวจฟันและซูดหินปูน/ซูดหินน้ำลาย อาจส่งผลให้มีการไปพบทันตแพทย์ แม้ว่าจะอยู่ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก็ตาม

จากการศึกษานี้พบว่า กลุ่มที่มีความกังวลหรือความกลัวในการไปพบทันตแพทย์มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 0.52 เท่า (95% CI = 0.29, 0.92) เมื่อเทียบกับกลุ่มไม่มีความกังวลหรือความกลัว เนื่องจากความกังวลหรือความกลัวในการไปพบทันตแพทย์

ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อาจส่งผลให้ไม่ไปพบทันตแพทย์ สอดคล้องกับการศึกษาของ Wen และคณะในประเทศจีน ที่พบว่าทัศนคติส่วนบุคคลเชิงบวก เช่น การยอมรับการเผชิญปัญหาเชิงบวกและความวิตกกังวลทางสังคมที่น้อยกว่ามีความสัมพันธ์กับการลดลงของการหลีกเลี่ยงการไปพบทันตแพทย์ เป็น OR = 0.77 (95% CI = 0.61, 0.98)¹⁴

จากการศึกษานี้พบว่า กลุ่มต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 0.35 เท่า (95% CI = 0.21, 0.60) เมื่อเทียบกับกลุ่มไม่ต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัด ทั้งนี้เมื่อมีความต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัด อาจส่งผลให้เกิดการยกเลิกหรือเลื่อนนัดจริง

ปัจจัยความต้องการกับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เกี่ยวกับปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์ พบว่า กลุ่มมีปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็น 2.70 เท่า (95% CI = 1.66, 4.38) เมื่อเทียบกับกลุ่มไม่มีปัญหาในช่องปาก ทั้งนี้การมีปัญหาในช่องปากอาจส่งผลให้ผู้ป่วยไปพบทันตแพทย์แม้ว่าจะอยู่ในช่วงที่มีการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก็ตาม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับที่ Wen และคณะ รายงานว่า อาสาสมัครที่รับรู้ผลกระทบของ COVID-19 น้อยกว่าและตระหนักถึงผลกระทบของปัญหาโรคฟันที่มีต่อสุขภาพทั่วไปมากกว่ามักจะหลีกเลี่ยงการไปพบทันตแพทย์น้อยกว่าเป็น OR = 0.79 (95% CI = 0.65, 0.97)¹⁴

จุดแข็งของการวิจัยนี้ คือเป็นการศึกษาแรก ๆ ในประเทศไทย ที่ศึกษาถึงความชุกของผู้ที่ไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง การศึกษานี้ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น ทำการแจกแบบสอบถามและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ทำให้ไม่พบปัญหาว่ามีการตอบแบบสอบถามน้อย

สำหรับข้อจำกัดในการทำวิจัยนี้ คือ มีการเก็บข้อมูลจากโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียว และเป็นการถามข้อมูลย้อนหลังไปในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งอาสาสมัครอาจมีความจำที่คลาดเคลื่อนหรือจำไม่ได้ ทำให้เกิดอคติที่เกิดจากการลืมได้ การเลือกกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (convenience sampling) ทำให้เกิดอคติในการให้ข้อมูล และเนื่องจากไม่ได้หาความเชื่อมั่นของเนื้อหา (content reliability) อาจมีข้อจำกัดในความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการทำให้ผู้ป่วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการไปตรวจฟันและซูดหินปูน/ซูดหินน้ำลาย การให้ความมั่นใจในความปลอดภัยของการรักษา รวมถึงการจัดการกับความกังวลหรือความกลัวของผู้ป่วยในการไปพบทันตแพทย์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ มีระบบติดตามดูแลผู้ป่วยที่ต้องการยกเลิกหรือเลื่อนนัดการไปพบทันตแพทย์เพื่อความต่อเนื่องของการรักษา ในกรณี que ผู้ป่วยมีภาวะฉุกเฉินทางทันตกรรมให้สถานพยาบาลมีการเตรียมการเพื่อแก้ไขปัญหาในช่องปากให้กับผู้ป่วย เช่น มีการเพิ่มการรักษาแบบบำบัดฉุกเฉินเพื่อแก้ไขปัญหาในช่องปากให้กับผู้ป่วย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป ควรทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการให้บริการทางทันตกรรมในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดต่อร้ายแรง เพื่อเตรียมการสำหรับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตในสถานพยาบาลระดับต่าง ๆ ของภาครัฐ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลจังหวัด และโรงพยาบาลมหาวิทยาลัย และภาคเอกชน ได้แก่ คลินิกเอกชน

บทสรุป

สุขภาพช่องปากที่ดีในวัยผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ จำเป็นต้องมีการไปพบทันตแพทย์เป็นประจำ เพื่อป้องกันความเสียหายที่ยากต่อการแก้ไข การศึกษานี้ได้ทำการศึกษาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ความชุกของการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ที่ร้อยละ 46.0 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการไปพบทันตแพทย์ในช่วงการระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้แก่ทัศนคติและความรู้ด้านสุขภาพช่องปาก และปัญหาในช่องปากที่จำเป็นต้องไปพบทันตแพทย์

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณอาสาสมัครทุกท่านที่เข้าร่วมการศึกษานี้

เอกสารอ้างอิง

1. Petersen PE. Dental visits and self-assessment of dental health status in the adult Danish population. *Scand J Prim Health Care* 1984;2(4):167-73.

2. Bureau of Dental Health. The eighth national oral health survey Thailand 2017. Nonthaburi: Bureau of Dental Health; 2018.
3. Ministry of Public Health. Strategy: Managing the new wave of the Covid-19 epidemic. Nonthaburi: Ministry of Public Health; 2021.
4. Hajek A, De Bock F, Huebl L, Kretzler B, König HH. Postponed dental visits during the COVID-19 pandemic and their correlates. Evidence from the nationally representative COVID-19 Snapshot Monitoring in Germany (COSMO). *Healthcare (Basel)* 2021;9(1):50.
5. Kranz AM, Gahlon G, Dick AW, Stein BD. Characteristics of US adults delaying dental care due to the COVID-19 pandemic. *JDR Clin Trans Res* 2021;6(1):8-14.
6. Sari A, Bilmez ZY. Effects of coronavirus (COVID-19) fear on oral health status. *Oral Health Prev Dent* 2021;19(1):411-23.
7. Andersen RM. Revisiting the behavioral model and access to medical care: does it matter?. *J Health Soc Behav* 1995;36(1):1-10.
8. Hajek A, Kretzler B, König HH. Factors associated with dental service use based on the Andersen model: A systematic review. *Int J Environ Res Public Health* 2021;18(5):2491.
9. Madi M, Kumar M, Varchas P, Vineetha R, Pentapati KC. Changing trends in the outpatient dental visits during the COVID-19 pandemic in a tertiary care hospital. *Saudi J Biol Sci* 2021;28(8):4437-41.
10. Yuan S, Zheng Y, Sun Z, Humphris G. Does fear of infection affect people's dental attendance during COVID-19? A Chinese example to examine the association between COVID anxiety and dental anxiety. *Front Oral Health* 2023;4:1236387.
11. Matsuyama Y, Aida J, Takeuchi K, Koyama S, Tabuchi T. Dental pain and worsened socioeconomic conditions due to the COVID-19 pandemic. *J Dent Res* 2021;100(6):591-8.
12. Oshima K, Miura H, Tano R, Fukuda H. Factors associated with regular dental checkups' discontinuation during the COVID-19 pandemic: A nationwide cross-sectional web-based survey in Japan. *Int J Environ Res Public Health* 2022;19(5):2917.
13. Lugo B, Denslow S, Fromewick J, Davis S, Jowers K, Valdez JA. Dental care during the COVID-19 pandemic: Patient perceptions of barriers to dental care, COVID-19 safety precautions, and administration of the COVID-19 vaccine at the dental office. *HCA Healthc J Med* 2023;4(1):23-34.
14. Wen YF, Fang P, Peng JX, Wu S, Liu X, Dong QQ. Differential psychological factors associated with unnecessary dental avoidance and attendance behavior during the early COVID-19 epidemic. *Front Psychol* 2021;12:555613.